

Három jaj

Amikor Zsákos a falu szélén magához tért, előbb a föléje magasodó fehér arcú kísértetet látta, aztán a lebegő borotvát; a vágások kezdeti fájdalmára nem emlékezett, csupán arra, hogy az óriás, miután felnyalábolta őt, be akarta gyömöszölni valami hideg és huzatos zsákba, amelynek alján kövek lapulhattak, mert amint fejével előrebukott, az agyán fájdalom hasított át; ugyanebben a pillanatban fény lobbant előtte, aztán már semmire sem emlékezett, elterült az eszméletlenség mélyén. Mikor magához tért, többé nem volt rajta a hideg zsák, de sehogy sem tudta megérteni, miként került oly messzire a faluszéli házaktól is... Vajon ő vergődött el odáig félig önkívületben, vagy a fehér arcú rém ragadta meg és vonszolta távolra, hogy elterelje magáról a gyanút... És miért vonítanak úgy a kutyák, mint azon az estén, amikor Csocsujt a szemetesek elvitték?... Arcára száraz vér kérgesedett, s valahányszor nyelt vagy a száját mozgatta, a sebek meghúzódtak a kéreg alatt, és egy-egy vércsöpp szaladt le a nyakán. A füle is, a szemgödre is megtelt vérrel, és hiába igyekezett olykor föltápáskodni, mert nem volt hozzá ereje, s még a gondolatait is csak az öntudat homályosan rezgő peremén tudta fönntartani. A hűs levegő azonban jólesett, s azt sem bánta, hogy a nadrágját átáztatta az árok alján szivárgó víz, miközben ő hanyatt fekvé nézte az eget, csupán a kabátbélésbe régóta bavarrt tíz darab százelejest féltette, amit akkor gyűjtött, amikor még bízott benne, hogy a kis tanítónő, Tenkei Lenke hajlandó lesz megszökni vele vagy két hétre valamelyik kis eldugott fürdőnyaralóba... Most aggódott, hogy szétázik, elrongyolódik a pénz, s még inkább gyötörte az a gondolat, hogy ha meg talál halni, a véres ruhájával együtt az ezer lejt is tűzre vetik majd, úgy hogy még az a szerencsétlen Vilma sem veheti hasznát... Később azonban már ennek sem volt számára olyan jelentősége, mert iszonyú gondolatként térdelt a mellére a gyanú, hogy az ács, amikor rátámadt, hogy bosszút álljon, esetleg férfias-

ságában is megcsonkította. Kínlódva egész testében megfeszült, bal kezét az ágyéka felé csúsztatta, aztán az erőlködéstől ismét elvesztette eszméletét...

Mióta kijött a sebészetről, minden éjszaka megébredt. Miért vonítanak egyvégtében ezek a dögök? – tűnődött a sötétben, és csak hajnal felé tudott visszaaludni, amikor a virrasztástól már kimerült. Nappal nemigen mutatkozott az emberek előtt, restellte az arcát, amelyen a varratok mentén fehér vonalkák maradtak, mintha a bőre csontszínű cipzárral volna teleragasztva. Ha a tenyerét végighúzta a hegeken, ótvárosnak érezte magát, és kerülte még az ismerősöket is, mert nem tudta, hogyan viselkedjék: legyen fölháborodott, vagy megrendült, zárkózzék el gőgösen a faggatózás elől? De azt tudta, hogy a titkos támadóról belőle sokat nem szednek ki, és az állambiztonsági nyomozónak is egyetlen változatot ismételt: a Jávoros felől, terepről jövet, csizmák dobbanását hallotta a sötétben, közel a faluhoz, de mire megfordult volna, tompa ütést érzett a fején, a többire azonban nem emlékszik. S hiába biztatták, hogy írja le annak az öt-hat embernek a nevét, akire gyanakszik, mert félt, hogy ezzel csak felbolygatja Remetelakot, s végül Boris ijedtében kiad a férjén, vagy maga az ács jelentkezik, nehogy másokat hurcoljanak meg helyette. Még ennél a szerepnél is nehezebb volt azonban elviselni, hogy néha odamegy hozzá Vilma, az arcába mered, mintha egyenként vizsgálná a sebeit, és halkán, sápadtan kérdi, hogy számára nincs semmi mondanivalója, s hogy neki is csak annyit hajlandó elmondani, mint a kapitánynak. Ő pedig nem vallhatott meg semmit, mert utána csak azt hallotta volna, hogy azzal a „hintaló-fenekű”, dongalábú csúfsággal cserélte fel őt, és vége nem szakadt volna az óbégatásnak, átkozódásnak, földre borulásnak. Épp emiatt már a számonkérő várakozás is felbőszítette, amellyel az asszony perceken át ott tudott állni az ő ágya végében. – Végül is mit akarsz, hogy akasszam fel magam? – De Vilma ilyenkor gúnyosan elhúzódott tőle: – Te ahhoz is gyöngé vagy; oda ember kell, aki nem fél szembenézni önmagával!

Csak későn, záróra előtt ment a kocsmába, s hátul, a raktár felől óvatoskodott be Karácsonyhoz; megállt a fölhalmozott sörösládák között, s várta, amíg a köhögésére az ember kihozza neki a deci kevertet. Zsákos igyekezett előtte is hallgatni, inkább azt várta, hogy a kocsmáros beszéljen, hátha egy-egy elejtett szavából megsejtheti, miről is pletykál mostanában a nép, s gyanít-e valamit arról az iszonyú éjszakáról, vagy elfogadta a titkos bosszúállás lehetőségét... Hallgatott azért is, mert a kocsmáros mosolyából megérezte, hogy ez a dombon-ülő-Demeter, ez a rohadék már azt latolgatja, vajon érdemes-e továbbra is a titkárt respektálni benne, vagy tekintse máris a múlt emberének. Zsákos nagyon éber volt ezekre a változó ingerekre, és meg sem lepődött, amikor Karácsony annyi hosszú év után kopáran vetette oda neki, mint a favágóknak: – Várjon, János, várjon, várjon, mert maga is sorra kerül! – Nyelt egy nagyot, hallgatott és várt a ládák között, mint akit egyelőre ide vetett ki a sors...

Valahányszor éjfél körül hazatámolygott a kocsmából, rákezdtek a kutyák, bár lehet, hogy csak neki tűnt úgy, s azalatt is csaholtak, vonítottak, amíg ő iddögált, de akkor inkább a saját gondolataira figyelt, és a bosszúvágy meg a sokféle képzelgés tompává tette minden zaj iránt. Útközben azonban a veszett csaholás felbőszítette, mérgezett nyers húst kívánt volna szórni e dögök elé, hadd meredjenek ki reggelre, csakhát honnan szerezzen annyi húst, s honnan mérget itt a hegyek között?... Ennél sokkal egyszerűbb hatósági rendeletre vasdoronggal agyonütetni őket, úgysem vittek le egyet sem közülük veszettség elleni oltásra az utóbbi években... De hát ki az Isten üsse agyon e bestiákat?...

És ekkor eszébe jutott apósa, a volt gyepmester; látta, amint megy ez az apró, büszke ember az út közepén, mindig csak ott s nem a járdán, fehér lenvászon kabátban, kígyófejű botjával bökődve a köveket: pipája füstöl meszelőnyi bajusza fölött, s mint más két kis gesztenyepipa, nyeleken ül a barna véres szeme: megy esőben, fagyban, hóviharban is, hogy Kirkósánál megigya a három deci borát. Mielőtt bárkivel is szóba állna, nem az arcába néz az illetőnek, hanem körbekerüli mint kupec

a lovat, hunyorítva megvizsgálja, miféle öltözék van rajta, a csórébbaknak még a nadrágja szárát is megcsapkodja a botjával, oly gögös s magabiztos, s még tőle is rögtön megkérdi: – Van-e gyűjtött pénz, János?... Mert Banda Marcinak van... Bármikor megtömök egy sürgyét százassal, mit szólsz? – Sosem volt ő akkora úr, mint ma. Immár nem hívja a polgármester, hogy letegezve lódögök, kóbor kutyák, pöcegödrök dolgát tárgyalja meg vele; évente kétszer-háromszor végigjárja az országot, Biharkereszttestől le Suceaváig, régi ezüstedények, kelyhek után kutat, és sokan azt beszélnek, félmilliója van a betétkönyvben. Saját csandráspoharát hatvanezer lejért vette, bár igaz, hogy szép régi ötvösmunka és szintiszta aranyból van, s azzal hozzák a templomból az áldozati bort. – Aki fenn van, mint te, annak mért nincsen pénze, te János? – macerálja szuszogva, mert lenézi őt, a muzikus fiát, mint ahogy a kóborcigányok köpnek, ha a helyhez cövekelt fajtabélit látják; de ha együtt mennek be a kocsmába, hangoskodva titkárnak szólítja őt, s közben minduntalan szétnéz: – Gyere, titkár, vendéjeljek meg!... –, – Itt vagy-e, titkár fiam? – S ha gyufát vészen, akkor is százassal fizet, hadd lássa a veje is, a világ is, kicsoda ő. – Az apám pindzel akarta kirakni a pádimentumot, de a hatóság nem engedte, mivel tilos volt a császár kípire vagy a koronára lépni. – Vilmárol nem kérdez semmit – aki elment, elment, ott van jól, ahol van, Isten áldja; ha fiú hagyja el a házat, apját, anyját is ritkán látja azután, s még a nevét is a lány pereputtyához igazítja.

Nem is azért gondolt az öregre, mintha remélte volna, hogy feljön ide a fogókkal, hurkokkal, doronggal; de ha ő nem jön, feljö Rubi meg Hápé, a két sógora, akiket Banda Marci lenéz; a jó múltkoriban is, amikor nála járt, hogy egy kabátra való bőrt szerezzen, az öreg kinevette, valósággal kéklott a szája a csúfondáros jókedvtől, hogy: mit is képzelsz János, ő effélékkel foglalkozik?... Menjen ahhoz a két dándálóhoz, azok ma is nyúznak, csak legyen mit: még dögöt is! De nincs, mint ahogy gógyi sincs a fejükben, mert ha csak egy lej kerül is a házhoz, tütüre megy el. Nem is tudja, hogyan váltják majd meg a csand-

ráspozarat, melyik teszi le érte a pénzt, ha ő elpatkol; pedig ha egyik se kaparja össze a lóvét, más kezébe kerül a gyönyörű, értékes kehely, ők meg lassan kiszorulnak a Maros árterületére a vízipockok meg a dögevő cigányok közé... – De mit remélek ettől a két nyimálótól, ha máris hozzám jönnek mángálni? – mondja, és sercintve elnéz a malomárok felső vége felé, ahonnan olykor-olykor avas kutyafaggyú szagát hozza a szél...

Zsákostól azonban mind sercinthetett, mert neki épp arra a két dándálóra volt most szüksége, és százötven-kétszáz kutyabőr talán fölcsalja majd őket ide; de jönnek a kisüsti szagára is, csak szólnia kell nekik, ő pedig hivatalos papírt szerez, pecséttel, hogy minden beoltatlan ebet ki kell szolgáltatni a hatóságoknak, aztán fogd a hurkot, Hápé, ragadj dorongot, Rubi, és üsd-vágd még azt is, aki ellene szegül a törvénynek; tömd be a pofáját kutyahússal a sok pletykáló szemétnak, mert én még a kaput is bezárom, még az ablakot is elsötétítem, nem látok, nem hallok semmit; talán itt sem leszek, hanem valahonnan messzibbről irányítom ezt a véres hácácarét! Figyeld csak, hogy hörög és vonít most is ez a fölhergelt farka, a nyüvek ennék ki a belét! – gondolta az ágy szélén pislogva, és újból fölemelte a lába mellől a pálinkásüveget, mert utóbb már nem tudott elaludni, mielőtt kábultra nem itta magát. Így őrjöngtek a rühesek Csocsuj eltakarításának éjszakáján is, repülő seprűnyeleket, csengő lapátokat, motorzörgést ugattak bele az éjszakába, és hörögtek, vicsorogtak, mintha az öreg reménytelenül igyekezne megkapaszkodni a szemetesláda oldalában, hogy kimásszék belőle; de nemcsak erre emlékeztette most az ugatás, hanem a rettenet éjszakájára is, amikor az árokban heverve már úgy érezte, hogy elszivárog belőle az élet, mint a zavaros víz, amelynek tetején csak a két szeme lebeg, majd a magasba emelkedve elszáll, és szét-pattan az is... Talán jobb lett volna, ha akkor meghal, és elkerüli ezt a sok szégyent, cirkuszt, gondolta, ekkor azonban hirtelen megsajnálta magát, azt képzelte, hogy az arcát is kutyák harapdálták össze, s most végképp le akarják győzni, ki akarják úzni Remetelakról a csaholással, féktelen őrjöngésükkel. Fölkapta a baltát a kályha

mellől, és miután kitámolygott a kapu elé, megfenyegette a vonító éjszakát:

– Ugassatok csak, ugassatok!... Majd meglátjuk, ki lesz itt az úr: az ácsok meg a tanítónők, az orvosok meg a bükkfagatyasok, a horpadt képű pletykás vénasszonyok és a dombon-ülő-Demeterek, Oniga elvtárs, Isten elvtárs vagy Zsákos János elvtárs!

Reggelre a titkár eltűnt, de rá három napra feljött a két sintér, Rubi és Hápé, a rácsos ablakú fogattal. Rézszen kornyikálva üzték a lovat, kalapjuk alól előgondörödött apró fürtű, fekete hajuk, mellükön hatalmas csoport virág fesledezett. Furcsa és szokatlan ijedelmet keltettek Remetelakon, ahogy többször is átvágtattak rajta és körbe-körbe forogtak, mintha egyelőre nem is volna más céljuk a rémítgetésnél, szándékos bosszúállásnál, és az ülésen fölágoskodva egyre dühösebben csapkodták a fekete csődört. A titkárral ittak előtte, aki odaadta nekik a pénz felét, amely a véres kabátból került elő, hogy igyának az egészségére, és végezzék el a rájuk bízott feladatot, de órála ne tudjanak, még Vilmát se keressék meg, mert csak gyanút keltenek vele. És Banda Marci fiai, a két dándáló ünnepelt, és még a milicistának is odakínálták a pálinkásüveget, amikor vissza kellett fogniok a lovat, hogy számot adjanak váratlan megjelenésükről. Szép, szabályos papiroست hajtogattak szét, megnyálazott ujjaival Hápé önérzetesen simította kétfelé a bajuszát, miközben a „hatósági ember” zavartan krárogott és mozgatta a szemöldökét, mert önmagát is odaszámította az „illetékes szervek” közé, akiket arra kért a rajoni Sanepid, hogy legyen segítségére a két „műszaki kádernek” feladata teljesítésében. – Jól van, hé, de akkor se csapjatok ricsajt, mert bekísérlek! – mondta végül, hogy megfesse őket, és védje a község tekintélyét is. A sintérek ezután lépésre fogták a lovat, de még mindig hetykén feszítettek a bakon. Erre jövet két puliképű korszot is elfogtak, s azok meghasonlott szomorúsággal bámultak elő a rács mögül, úgy hogy a gyermekek s az asszonyok máris iszonyodva elhúzódtak a fogattól.

Már aznap agyonütöttek harminc kutyát, a Vaszka partján megnyúzták őket, és a bőrüket a bokrokra terí-

tették szikkadni. Ketten vetkőztették a kuvaszokat, komondorokat, buzgalmukban még nyögtek is, beharapták a nyelvüket, és elkergették a báméskodó kölyköket, akik megdöbbenve figyelték ezt a munkát. A felnőttek köpködve elkerülték a helyet, vagy megszégyenülten csóválták a fejüket, és nem értették, hogy miért szakadt rájuk ez a csapás, miért vált Szodomává ez a békés település; sokan már arról is tudtak, hogy Tonnás Pötyi, akit orvosi felülvizsgálatra kényszerítettek, és a férjével egy kupében irányítottak le a völgybe, kilépett a robogó vonatból, mert Tamás meg akarta fojtani őt...

A láncra kötött kutyák hallották társaik vonatását, megérezték a veszélyt, és egyvégtében vonítottak, szűkültek, hörögve szabadulni igyekeztek a megkötöttségtől; amelyeket gazdáik eloldottak, azok az úton, a faluszélen vagy a kertek alján nyargalásztak, megtorpanva rámondultak még a házbeliekre is, aztán sunyi-félénken sompolyogtak tova, és azt sem tudták, hol állapodjanak meg, mert mindenki őket hajkurászta. Hentes, trafikos, fűszeres mind ott állt az üzlete előtt valami titkos vággyal, hogy beavatkozhasak ebbe a kutyakomédiába, de tétlenül kellett elnézniök a gyalázatot. Már olyanok is akadtak, akik a lenyúzott kutyák merev és pilla nélküli szemét, vértől csöpögő orrát figyelve Zsákos után sóvárogtak, azt képzelvén, hogy ő mégiscsak nekimenne a sintéreknek, s már hiúságában is megvédené a községet tőlük.

Senki sem tudta azonban, hogy hova tűnt el, de este telefonhoz hívták Tódort, a milicista őrmestert, és utasították, hogy adjon kíséret a két „műszaki káder” mellé, nehogy ebben a vészes hangulatban megkéseeljék őket, s azt is közölje a lakossággal, hogy egy minisztériumi felügyelő van útban Remetelak felé, aki ötezer lej pénzbüntetést sóz bárkire, aki megtagadja a be nem oltott kutya kiszolgáltatását. Az őrmester örült, hogy legorombítás helyett csupán utasításról van szó, meg se kérdezte, hogy a rajoni bizottsággal vagy pedig a milíciával beszélt, hanem szolgálatkészzen tisztelgett, letette a telefonkagylót, és elindult teljesíteni a megbízatást. Így hát másnap reggel Rubi mellett fegyveres milicista ült a bakon, ugyanakkor Hápé a kocsi tetején hevert, lábát

keresztbevetve a rúdra feszített hálón. Háromszor is fordultak estig a szekérrel, miközben a még szabadon maradt kutyák gyászos vonítással kísérték a faközöld láda utasait, mintha a fűrésztelep száz kis szirénája szólna végtisztességből...

A harmadik nap estéjén többen voltak a vendéglőben, mint bármelyik fizetésnapon, és nem is az idénymunkások árasztották el a helységet, hanem a bennszülött telepi férfiak: ezek a kemény, borostás emberek, akiknek a szeme sarkában örökös gyanakvás lappangott, akik darócmeik posztókabátban voltak, és nagy, hasadozott körmeik között kocogtatták a pálinkáspoharakat. Néhány hosszú nyelvű fejsze a fal mellé támasztva sorakozott, és ahol rönktaszító osányok telepedtek le, capinákat is lehetett látni. Az első kortyok után az emberek már hangoskodtak, dörmögtek, mormogtak, mint az összezárt kutyák, és mindenikük a maga sértődöttségét akarta kibeszélni. Az első két napon, amióta a sintérek feljöttek, Karácsony úr még győzte a kiszolgálást, de ezen az estén hiába ugrott innen oda, mert nem tudott a bádognál is meg az asztalnál is lenni. Valahányszor újabb vendég nyitott be, ingerülten kapta rá a tekintetét, és tizenegy óra felé már kizavarta volna ezt a zsvajgó népséget, mert ahány férfi volt, annyifelé rángatta, hacsak nem a kutyája miatt háborgott:

– Még egy kevertet, főnök úr, mert ha én veszek meg, abból nagy baj lesz! –, – Erdei ember kutya nélkül; ezt hogy képzelik?! –, – Mihelyt belép a pecér a kapun, rászabadítom a kuvaszt, én aztán rá! –, – Az egyiket még kölyökkorában ellopták, a másikat megmérgezték, a harmadikat lelőtte valamelyik vadász az erdőszélen, gondoltam, ehhez végül szerencsém lesz... –, – Behajigáltam mint a hét kölyköt a Vaszkába, hallja-e mit mondok, bágyé Fane?... No, és képzelje, hogy jártam: mire megjövök a vásárból, még azok is ott mocoognak ismét a szalmán nedvesen, a bolond anyjuk meg nyalja őket... –, – Ilyen gyalázat még nem esett rajtam, a kutyaistenét! –, – Hozza már azt a sligovicát, Karácsony úr, mert vonítani kezdek!

És a hatalmas férfi, kinek apró zöld kalap kuporgott a fején, mint Dörmögő Dömötörnek a mesében, mindjárt el is bődült, hogy „Sej de téged kővel dobnak, engem kacagással”, és nyolc-tíz másik elkeseredett, aki régebb a városhoz dörgölözvén ezt a hitvány és érzélgős műdalt ugyancsak ismerte, bánatosan baktatott utána és kísérte őt, körülfogta és támogatta, amennyire a hangjából s az emlékezetéből tellett, s amikor már elnyűtték ennek a páros sorsnak minden rostját, másba fogtak, amelynek a mélyén még alattomosabb fájdalom sötétlett. Most már az osányok is beöltögettek egy-egy dojnát a szomorúság kopáran maradt felületeibe, és a sírva vigadók szinte fölördítettek örömlükben, amikor előkerült a két muzsikus is. Ismerték itt egymást a román meg a magyar telepések, még az idénymunkások is, de háborúskodás, veszekedés sosem volt közöttük. E napon azonban, záróra előtt harmincöt perccel (később az időt a törvényszéki vizsgálat rögzítette) valami szörnyű dolog történt: Rubi és Hapé lépett be a vendéglőbe kissé már kapatosan, és elindult helyet keresni a zsvajban és a füstben, amikor az egyik sarokból szódásüveg repült feléjük; a két sintér félrehajolt, de a primás, aki a *Pacsirtát* játszotta az osányoknak, a homlokához kapva előrebukott; a csicsergés félbeszakadt, mintha a madárkát lelőtték volna, de csak egy pillanatra dermedt meg a mulatozó népség, mert a következőben már féltucatnyi sörösüveg röppent át a capinárok oldaláról a helység másik felébe.

– Emberek, emberek, megbolondultatok?!...

Karácsony úr magasba lendítette a karját, úgy nyomult elő a bádognáltól, de mindjárt vissza is menekült a sötéttség mögé, mert már székek röpültek, előrántott kések villogtak, és kiegyenesített kaszaként meredt előre néhány rönkforgató capina. – Milícia, milícia! – ordította a sötét udvarról a vendéglős, miközben odabenn a helységben már sersegeve hasadt a daróc, kábult alakok forogtak-birkóztak a vér és az alkohol párájában, a zöld kalapos óriás pedig egy pillanatig valami rémült és szenvedő csodálkozással tartotta a tenyerét kifordult belsőrészei alá, míg végig nem bukott a padlón.

Hajnali négy órakor ereszkedett alá a siklón a letartóztatottak első csoportja: tizennyolc férfi. Közben a mentőkocsi többször is fordult, az összetört asztalok között, az üvegcserepek tetején pedig öten feküdtek újságpapírral letakarva; köztük az egyik sintér, Rubi is, akit szíven szúrtak. A vendéglő ablakai alatt pedig lányok és asszonyok kórusa zokogott, és jajgató-óbéगतó hangjuk elkeveredett a kóborló kutyák vonításával...